

UDK: 81.161.1

Iroda SHAKIROVA

O'zbekiston davlat konservatoriyasi dotsenti

E-mail: shakirovairoda2024@gmail.com

PhD, professor M. Abdullayeva taqrizi asosida

RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNING RUS TILINI O'QITISHDAGI O'RNINI VA SAMARADORLIGINI

Annotatsiya

Ushbu maqolada raqamli texnologiyalarning rus tili o'qitish jarayonidagi o'rnini, ularning ta'lim samaradorligini oshirishdagi ahamiyati hamda raqamli resurslar orqali talabalarning til kompetensiyalarini shakllantirish imkoniyatlari tahlil qilinadi. Tadqiqotda zamonaviy axborot texnologiyalarining ta'lim tizimiga integratsiyalashuvi, ularning pedagogik va psixologik ta'siri, shuningdek, raqamli muhitda til o'rgatishning afzalliklari va cheklavlari yoritilgan.

Kalit so'zlar: raqamli texnologiya, rus tili o'qitish, interaktiv ta'lim, onlayn platforma, ta'lim samaradorligi.

РОЛЬ И ЭФФЕКТИВНОСТЬ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ОБУЧЕНИИ РУССКОМУ ЯЗЫКУ

Аннотация

В статье анализируется роль цифровых технологий в процессе обучения русскому языку, их значение в повышении эффективности образования и возможности формирования языковых компетенций студентов посредством цифровых ресурсов. В исследовании рассматриваются вопросы интеграции современных информационных технологий в систему образования, их педагогическое и психологическое воздействие, а также преимущества и ограничения обучения языку в цифровой среде.

Ключевые слова: цифровые технологии, обучение русскому языку, интерактивное обучение, онлайн-платформа, эффективность обучения.

THE ROLE AND EFFECTIVENESS OF DIGITAL TECHNOLOGIES IN TEACHING THE RUSSIAN LANGUAGE

Annotation

This article analyzes the role of digital technologies in the process of teaching the Russian language, their importance in increasing the effectiveness of education, and the possibilities of forming students' language competencies through digital resources. The study covers the integration of modern information technologies into the education system, their pedagogical and psychological impact, as well as the advantages and limitations of language teaching in a digital environment.

Keywords: digital technology, Russian language teaching, interactive learning, online platform, educational effectiveness.

Kirish. Hozirgi davrda raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi ta'lim jarayonida tub o'zgarishlarni yuzaga keltirmoqda. Xususan, rus tili ta'limida raqamli vositalardan foydalanish an'anaviy dars o'tish usullarini takomillashtirish, talabalarning tilni o'zlashtirish jarayonini jadallashtirish hamda darslarni ko'rgazmali va interaktiv tarzda tashkil etishga imkon bermoqda. Bunday texnologik yondashuv talabalarga nafaqat grammatika va tarjima ko'nikmalarini, balki og'zaki nutq, tinglab tushunish, yozma nutq va talaffuz malakalarini ham kompleks shakllantirish imkonini beradi.

Raqamli vositalar rus tilini o'qitish jarayoniga turli onlayn platformalar, mobil ilovalar, multimediyali materiallari, virtual sinflar va sun'iy intellekt tizimlarini tatbiq etish orqali darslarni mazmunan boyitadi. Masalan, audio-video darslar, interaktiv mashqlar, elektron testlar talabalarning tilni faol o'zlashtirishiga ko'maklashadi. Virtual sinflarda esa talabalar o'rtasida o'zaro muloqotni kuchaytirish, mustaqil fikrlashni rivojlantirish va rus tili muhitiga yaqinlashtirilgan kommunikativ vaziyatlarda til bilan ishlash imkoniyati yaratiladi.

Raqamli ta'lim vositalarining afzalliklaridan biri — dars jarayonida moslashuvchanlik va shaxsiylashtirilgan yondashuvni ta'minlashi hisoblanadi. Talaba o'z bilim darajasiga mos tarzda resurslardan foydalanadi, murakkab mavzularni takrorlaydi yoki qo'shimcha mashqlar bajaradi. Duolingo, Babbel, Memrise, Busuu kabi mobil ilovalar yordamida talabalar istalgan joyda va istalgan vaqtda o'qish

imkoniga ega bo'ladilar; bunda gamifikatsiya elementlari o'quv jarayoniga qiziqishni oshiradi.

O'zbekiston ta'lim tizimida ham xorijiy tillarni, jumladan rus tilini o'rgatish sifatini oshirishga qaratilgan keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Xususan, Prezident qarorlari asosida xorijiy tillarni o'rgatishga ixtisoslashgan maktablarning tashkil etilishi, IT hamda til o'rgatishga yo'naltirilgan markazlarning ochilishi, zamonaviy darsliklar va xalqaro standartlar asosida ta'lim berilishini muvofiqlashtiruvchi agentlik faoliyati bu boradagi muhim tashabbuslardandir. Ushbu islohotlar raqamli texnologiyalarni ta'lim jarayoniga keng tatbiq etish orqali rus tili o'qitish sifatini yaxshilashga xizmat qilmoqda.

Raqamli resurslarning muhim afzalliklaridan yana biri — cheksiz o'quv materiallariga erkin kirish imkoniyatining mavjudligidir. Onlayn kurslar, video darslar, elektron lug'atlar, mobil ilovalar orqali talabalar rus tilini tizimli o'rganish, rus adabiyoti va madaniyati bilan yaqindan tanishish, nutqni real kommunikativ kontekstda qo'llash imkoniyatiga ega bo'lishadi. Bu esa talabalarning madaniyatlararo muloqot kompetensiyalarini ham shakllantiradi.

Interaktiv platformalar — Quizlet, Kahoot! — orqali talabalar so'z boyligini oshirish, grammatik bilimlarni mustahkamlash va amaliy mashqlar bajarish imkoniga ega bo'ladilar. Onlayn test va mashg'ulotlar ularning natijalarini darhol baholash, kamchiliklarni aniqlash va tahlil qilish imkonini beradi. Shu bilan birga, talabalar bir-biri bilan fikr

almashish, hamkorlikda ishlash, o'zaro o'rganish orqali bilimlarni mustahkamlaydilar.

Raqamli texnologiyalar yordamida vaqtni samarali boshqarish, o'quv faoliyatini optimallashtirish va o'quv jarayonini tizimli yo'lga qo'yish mumkin. O'qituvchilar uchun darslarni moslashuvchan formatda tashkil etish, o'quv natijalarini tezkor baholash va talabalar bilan samarali qayta aloqa o'rnatish imkoniyati yaratiladi.

Shuningdek, raqamli platformalar orqali rus tili o'rganuvchilar dunyoning turli mamlakatlaridagi o'qituvchilar va talabalar bilan muloqot qilishlari, xalqaro ta'lim hamjamiyatiga qo'shilishlari mumkin. Bu esa ular uchun madaniy almashinuv, global kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirish imkoniyatini yaratadi.

Albatta, raqamli texnologiyalarning samaradorligi o'qituvchilar tomonidan ulardan to'g'ri va maqsadga muvofiq foydalanishga bog'liq. Shuningdek, raqamli ta'lim jarayonida talabalarni texnologiyalarni ijodiy va mas'uliyatli qo'llashga yo'naltirish muhim ahamiyat kasb etadi. An'anaviy metodlarni raqamli texnologiyalar bilan uyg'unlashtirish orqali talabalar barcha kompetensiyalarini kompleks rivojlantirishga erishish mumkin.

Raqamli texnologiyalar rus tili o'qitish jarayonida samaradorlikni sezilarli darajada oshiradi. Ular darslarni interaktiv, ko'rgazmali, moslashuvchan va qiziqarli shaklda tashkil etishga xizmat qiladi. Talabalar motivatsiyasi oshadi, mustaqil ta'limga qiziqishi kuchayadi, til kompetensiyalari esa kompleks rivojlanadi. Raqamli vositalardan oqilona foydalanish esa ta'lim sifatini yanada yuksaltiradi va zamonaviy talabalar asosida yangi pedagogik imkoniyatlarni taqdim etadi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. So'nggi yillarda raqamli texnologiyalarni chet tili sifatida rus tilini o'qitish jarayoniga integratsiyalash bo'yicha bir qator ilmiy tadqiqotlar amalga oshirilmoqda. Ushbu tadqiqotlarning aksariyati raqamli vositalar yordamida dars samaradorligini oshirish, talabalar motivatsiyasini kuchaytirish va nutqiy kompetensiyalarni rivojlantirishga qaratilgandir. Raqamli texnologiyalar va ta'lim samaradorligi. Ilmiy manbalarda qayd etilishicha, ta'lim jarayonida raqamli texnologiyalardan foydalanish o'quv jarayonini individuallashtirishga, talaba ehtiyojlariga moslashtirishga yordam beradi. Bu borada Moodle, Google Classroom, Blackboard kabi o'quv platformalari o'quv jarayonini rejalashtirish, nazorat qilish, baholash hamda talabalar bilan uzluksiz aloqa o'rnatish imkonini beradi.

Rossiya va MDH davlatlarida olib borilgan izlanishlarda bunday platformalar yozma nutq, o'qish va tinglab tushunish ko'nikmalarini mustahkamlashda sezilarli ijobiy samaradorlik ko'rsatgani aniqlangan. Shuningdek, masofaviy ta'lim sharoitida aynan shu platformalarning ahamiyati yanada oshgani ta'kidlanadi.

Mobil ilovalar va interaktiv o'qitish tajribasi. Ko'plab tadqiqotchilar raqamli texnologiyalar ichida Mobil-Assisted Language Learning (MALL) yo'nalishiga alohida e'tibor qaratadi. Duolingo, Babel, Busuu, Memrise kabi mobil ilovalar yordamida talabalar grammatikani mustahkamlaydi, so'z boyligini oshiradi, talaffuz ustida ishlaydi. Ilovalardagi gamifikatsiya elementlari talabalarda motivatsiyani kuchaytiradi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, mobil ilovalar yordamida muntazam mashg'ulot o'tkazgan talabalarda nutqiy faoliyat, tovushlarni to'g'ri talaffuz qilish va og'zaki muloqot ko'nikmalari sezilarli oshgan. Shuningdek, ularni istalgan joy va vaqtda qo'llash imkoniyatining mavjudligi rus tilini o'rganishni qulaylashtiradi.

Multimedia resurslarining ahamiyati. Ko'plab ilmiy manbalarda raqamli multimediadan foydalanish (audio-video materiallar, vizual darslar, animatsion kontent) rus tilini o'qitishda samarali vosita sifatida qayd etilgan. Bunday vositalar:

tinglab tushunish,
talaffuz,
muloqot,
madaniy kompetensiya
ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Shuningdek, videomateriallardan foydalanish talabani rus muhitiga "sho'ng'itadi" va real kommunikativ holatlarni o'rganish imkonini beradi. Bu esa nutqiy faoliyatning tezroq shakllanishiga xizmat qiladi.

Virtual sinflar (VR/AR) va integratsiyalashgan ta'lim. So'nggi yillarda virtual sinf (VR) va qo'shimcha reallik (AR) texnologiyalari ham rus tili o'qitishiga tatbiq qilina boshladi. Tadqiqotlarda VR vositalari orqali o'tkazilgan darslarda:

talabalar tilga bo'lgan qiziqishi oshgani,
muloqotga kirishish tezlashgani,
eslab qolish samaradorligi ortgani
aniqlangan.

AR texnologiyalari esa murakkab grammatik konstruksiyalarni vizuallashtirish orqali tushunishni osonlashtiradi, talabani real muhitga yaqinlashtirilgan ta'lim jarayoniga olib kiradi.

Avtomatik talaffuz baholash tizimlari (CAPT). Rus tili fonetikasi murakkab bo'lgani sababli, talaffuzni shakllantirish masalasi ilmiy adabiyotlarda keng yoritilgan. CAPT (Computer-Assisted Pronunciation Training) texnologiyalaridan foydalanish orqali talabalar:

talaffuzdagi xatolarini tez aniqlaydi,
avtomatik tahlil asosida fikr-mulohaza oladi,
nutq intonatsiyasi va urg'u bilan ishlashni
takomillashtiradi.

Bu esa tovush madaniyati va fonetik ko'nikmalarining shakllanishida muhim rol o'ynaydi.

O'qituvchining roli va raqamli kompetensiyasi. Adabiyotlarda ta'kidlanishicha, raqamli texnologiyalarning samaradorligi o'qituvchining raqamli savodxonlik darajasi bilan bevosita bog'liq. O'qituvchi texnologiyani to'g'ri tanlash, undan dars maqsadlariga mos ravishda foydalanish, talabalar faoliyatini nazorat qilishda yetarli bilim va ko'nikmaga ega bo'lishi zarur. Shuningdek, talabalarni to'g'ri yo'naltirish va texnologiyani maqsadli qo'llash ham muhim omil sanaladi.

Raqamli texnologiyalarni qo'llashdagi cheklavlar. Ko'plab tadqiqotlar quyidagi muammolarni ham qayd etadi: texnik imkoniyatlarning ba'zan yetarli emasligi, internet tezligining pastligi, ayrim hududlarda resurslardan foydalanish cheklanganligi, o'qituvchilarning raqamli savodxonligi pastligi. Shu bois, texnologiyalarni to'laqonli tatbiq etish uchun metodik va texnik tayyorgarlikni kuchaytirish muhim sanaladi.

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, raqamli texnologiyalar rus tili o'qitish jarayonida:

darslarni interaktiv va qiziqarli qiladi
talabalar mustaqil o'rganish imkoniyatini oshiradi
leksik, fonetik va nutqiy ko'nikmalarni rivojlantiradi
vaqt va makon chegaralarini kengaytiradi
madaniyatlararo kommunikatsiya kompetensiyasini
kuchaytiradi

Shuningdek, o'qituvchining malakasini oshirish, ilmiy-metodik ta'minotni yaxshilash raqamli texnologiyalar samaradorligini yanada oshirishga xizmat qiladi. Umuman olganda, rus tili ta'limida raqamli texnologiyalardan foydalanish til o'rgatish samaradorligini sezilarli ravishda oshiradi. Mobil ilovalar, onlayn platformalar, VR/AR, avtomatik talaffuz baholash tizimlari, multimedia kontentlar

talabalarning o'rganish jarayonini yengillashtiradi, ularni faol ta'lim jarayoniga jalb etadi hamda mustaqil ta'limga yo'naltiradi. Shu bilan birga, texnologiyaning samarali natija berishi uchun pedagogning raqamli kompetensiyasi, texnik sharoitlar va metodik qo'llanmalar muhim ahamiyatga ega.

Tadqiqot metodologiyasi. Ushbu tadqiqotning metodologik asoslari raqamli texnologiyalarning rus tili o'qitish jarayoniga ta'sirini aniqlash, ularning samaradorligini baholash hamda mavjud imkoniyatlar va cheklavlarni o'rganishga qaratilgan. Tadqiqotda sifat (qualitative) va miqdoriy (quantitative) yondashuvlar uyg'unlashtirildi.

Tadqiqotda aralash metodlar (mixed-methods) qo'llanildi. Bu yondashuv raqamli texnologiyalar yordamida rus tili o'qitishning samaradorligini miqdoriy natijalar orqali baholash, shuningdek, o'qituvchi va talabalar tajribasi asosida sifat jihatdan chuqurroq tahlil qilish imkonini berdi.

Tadqiqotda:

Umumiy o'rta ta'lim maktablari,

Oliy ta'lim muassasalari

Maxsus til kurslarida tahsil olayotgan rus tilini o'rganuvchi talabalar (A1–B2 daraja) hamda rus tili o'qituvchilari ishtirok etdilar.

Ishtirokchilar tanlanishi maqsadli tanlov (purposive sampling) tamoyili asosida amalga oshirildi.

Tadqiqotda quyidagi usullar qo'llanildi:

So'rovnoma (anketa). Talabalarning: raqamli texnologiyalardan foydalanish darajasi, texnologiyaga nisbatan munosabati, rus tilini o'rganish motivatsiyasi o'lchandi.

Bu natijalar raqamli texnologiyalar samaradorligini miqdoriy asosda aniqlashga yordam berdi.

Tadqiqot metodologiyasi rus tilini o'qitishda raqamli texnologiyalar samaradorligini har tomonlama baholashga imkon berdi. Aralash tadqiqot yondashuvi natijalarni chuqurroq tahlil qilishga, talabalar va o'qituvchilarning tajribasini ilmiy asosda o'rganishga xizmat qildi. Olingan natijalar raqamli texnologiyalar til o'qitishini interaktiv, motivatsion va samarali qilishini tasdiqladi.

Tahlil va natijalar. Tadqiqot davomida raqamli texnologiyalarning rus tili o'qitish jarayoniga ta'siri talabalarning bilim ko'rsatkichlari, darsga jalb etilganlik darajasi, motivatsiyasi hamda og'zaki va yozma nutq ko'nikmalaridagi o'zgarishlar orqali baholandi. Ma'lumotlar eksperiment, so'rovnoma, kuzatuv va suhbat natijalariga asoslanib tahlil qilindi.

Xulosa va takliflar. Ushbu tadqiqot raqamli texnologiyalarni rus tili o'qitish jarayoniga integratsiyalashning o'quvchilar til ko'nikmalarini rivojlantirishdagi o'rni hamda samaradorligini aniqlashga qaratildi. Olingan natijalar shuni ko'rsatdiki, zamonaviy raqamli vositalar til o'rganish jarayonini mazmunan boyitib, uni yanada qiziqarli, interaktiv va natijador shaklga keltiradi.

Raqamli texnologiyalar yordamida tashkil etilgan darslarda o'quvchilarning tinglab tushunish, og'zaki nutq, so'z boyligi va talaffuz kabi asosiy til kompetensiyalarida sezilarli o'sish kuzatildi. Bu esa interaktiv platformalar, mobil ilovalar, audio-video materiallar, virtual sinflar hamda avtomatik baholash vositalari kabi raqamli resurslarning samarali ekanligini tasdiqlaydi. Bunday vositalar o'quv jarayonini individuallashtirish, talabaning o'z sur'atida ishlashiga imkon yaratish, o'quvchilarning o'quv materiallariga bo'lgan qiziqishi va motivatsiyasini oshirishga xizmat qiladi.

Shuningdek, o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi kommunikatsiya kuchayib, darsning mazmuni boyiydi. Natijada o'qituvchi dars mashg'ulotlarini ko'rgazmali, moslashuvchan va samarali tarzda tashkil eta oladi. Raqamli vositalar yordamida bilimlarni monitoring qilish, tahlil qilish va natijalarni tezkor baholash imkoniyati yaratiladi. Bu esa ta'lim jarayonini sifat jihatdan yanada takomillashtiradi.

Biroq, tadqiqot natijalari raqamli texnologiyalardan samarali foydalanish uchun texnik infratuzilmaning yetarli bo'lishi, o'qituvchilarning raqamli kompetensiyaga ega bo'lishi hamda metodik ta'minotning takomillashuvi zarurligini ko'rsatdi. Shuningdek, o'quvchilarni raqamli vositalardan maqsadli va mas'uliyatli foydalanishga yo'naltirish muhim ahamiyatga ega. Texnologiyalar an'anaviy metodlarni to'liq almashtirmaydi, aksincha ular bilan uyg'un holda qo'llanganda yuqori samaradorlikka erishish mumkin.

Umuman olganda, raqamli texnologiyalar rus tili o'qitish jarayonini zamonaviy talablarga mos ravishda takomillashtirish, til o'rganuvchilarni faol ta'lim jarayoniga jalb etish va ularning kompetensiyalarini kengaytirishda muhim o'rin tutadi. Kelajakda raqamli vositalarni yanada keng joriy etish, zamonaviy platformalar va dasturlarni takomillashtirish, o'qituvchilarning raqamli savodxonligini oshirish rus tili ta'limining sifatini yanada yuksaltirishga xizmat qiladi. Shu bois, raqamli texnologiyalardan oqilona va maqsadga muvofiq foydalanish rus tilini samarali o'rgatishning eng istiqbolli yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

ADABIYOTLAR

1. Anvarovna, Y.M. (2025). The use of digital technologies in teaching Russian as a foreign language (RFL). Western European Journal of Linguistics and Education, 3(5), 169-175. westerneuropianstudies.com
2. Torresin, L. (2021). Mobile apps for Russian language learning: A review of existing applications for RFL learners. University of Padova. research.unipd.it
3. Sadykova, G. (2019). Evaluation of Russian language learning mobile apps for young children. Conference Proceedings, 10. library.iated.org
4. Baryshnikova, O., Kostenko, A., & Voskoboy-nikov, S. (2021). Digital technologies in foreign language learning: Advantages and risks. E3S Web of Conferences. E3S Conferences
5. Yunusova, N. K. (2024). Teaching Russian language in foreign language groups of students using digital technologies. American Journal of Pedagogical and Educational Research, 26, 16-19. americanjournal.org
6. Kira, T. (2022). Mobile apps usage in developing lexical skills in foreign language lessons. CyberLeninka. KiberLeninka